

BRUSELAS FLAMENCO FESTIVAL 2019

RAFAELA
CARRASCO
NACIDA SOMBRA

08 MAR. '19

GRANDE SALLE HENRY LE BŒUF
GROTE ZAAL HENRY LE BŒUF

BRUSELAS FLAMENCO FESTIVAL 2019

FR À l'approche du printemps, BOZAR ouvre ses portes pour laisser entrer les rayons du soleil espagnol. Cette édition du Bruselas Flamenco Festival s'articule autour de cinq thèmes : les chansons de protestation (« La Protesta »), les artistes belges de flamenco (« Los Nuestros »), les femmes (« Día Internacional de la Mujer »), les familles du flamenco (« Dinastías Flamencas ») et les enfants (« Día Familiar »). Le troisième jour, dans le cadre de la Journée internationale des femmes, BOZAR accueille la star de la danse flamenco, Rafaela Carrasco, entourée d'une équipe exclusivement féminine, régie lumières comprise.

NL Als de lente in zicht is, gooit BOZAR de deuren open voor de Spaanse zon. Deze editie van het Bruselas Flamenco Festival is opgezet rond vijf thema's: protestliederen ('La Protesta'), Belgische flamenco-artisten ('Los Nuestros'), vrouwen ('Día Internacional de la Mujer'), flamencofamilies ('Dinastías Flamencas') en kinderen ('Día Familiar'). Op de derde dag, de Internationale Vrouwendag, staat de ster van de flamencodans Rafaela Carrasco met een "all women cast" in BOZAR, tot de spectaculaire lichtregie toe.

partenaires - partners

AYTO. DE LA PUEBLA DE CAZALLA
CONCEJALÍA DE CULTURA

Museo de Arte Contemporáneo
José María Moreno Galván

Pour les artistes et la musique, merci de respecter le silence. Veuillez à éteindre téléphones portables, montres électroniques et à réprimer les toux. Il est interdit de photographier, filmer et enregistrer.
Gelieve uit respect voor de artiesten en de muziek de stilte te bewaren. Schakel je gsm of elektronisch uurwerk uit en hoest niet onnodig. Het is verboden te fotograferen, te filmen en opnames te maken.

DÍA INTERNACIONAL DE LA MUJER

RAFAELA CARRASCO, danse, chorégraphie · dans, choreografie
FLORENCIA O'RYAN XÚÑIGA, PAULA COMITRE JUEZ & BLANCA LORENTE,
danse · dans
JESÚS TORRES ALHAMA & JUAN ANTONIO SUÁREZ GARCÍA, guitare · gitaar
ANTONIO CAMPOS MUÑOZ, chant

NACIDA SOMBRA

FR À l'occasion de la Journée internationale des femmes, la danseuse et chorégraphe incontournable Rafaela Carrasco vous présente sa nouvelle création. *Nacida Sombra* (Nées ombres) tisse un contrepoint subtil et puissant entre la danse flamenco, le chant et la poésie de quatre autrices du siècle d'or espagnol (XVIe-XVIIe siècles) : Teresa de Jesús, María de Zayas, María Calderón et Juana Inés de la Cruz. Qu'elles aient défié l'Inquisition par leurs écrits, scandalisé les esprits puritains par leurs danses incandescentes, dénoncé les injustices faites aux femmes ou milité pour leur accès à l'éducation, ces quatre figures du passé sont invoquées sur scène afin que résonne en nous l'écho de leur lutte toujours criante d'actualité. Au rythme des quatre phases du cycle lunaire, dans un ballet entre l'ombre et la lumière, *Nacida Sombra* vous plonge dans l'univers de chacune de ces créatrices et en révèle l'étonnante force.

NL Ter gelegenheid van Internationale Vrouwendag brengt de beroemde danseres en choreografe Rafaela Carrasco haar nieuwste creatie. *Nacida Sombra* ('Geboren als schaduw') knoopt subtiel maar vastberaden aan bij de flamencodans, de zang en de poëzie van vier vrouwen uit het Spaanse gouden tijdperk (16e en 17e eeuw): Theresia van Ávila, María de Zayas, María Calderón en Juana Inés de la Cruz. Of ze nu de inquisitie betwistten in hun schrijfsels, op puriteinse tenen traptten met hun passionele dansen, het onrecht tegen vrouwen aanklaagden of toegang tot onderwijs eisten ... de vier figuren uit het verleden en hun immer brandend actuele strijd krijgen opnieuw gestalte op de planken. Op het ritme van de vier fasen van de maancyclus, in een ballet tussen schaduw en licht, dompelt *Nacida Sombra* ons onder in de wereld van de vier artiestes om de verbluffende kracht van hun werk bloot te leggen.

I.

Chères filles, femmes en devenir,
que me voulez-vous ? Pourquoi
venez-vous ?
Dans la solitude de ma cellule, à la
tombée du jour,
j'entends vos voix à l'intérieur de moi,
comme si je me rappelais les années à
venir.

Comme si vous m'écriviez des lettres
depuis l'avenir.
Qui serez-vous ? Serez-vous libres ou
poursuivies ?
Serez-vous privées des lumières du
savoir,
sans droit à la parole, comme toutes les
femmes,
plongées dans les ténèbres, nées
ombres.
Mes chères filles, en cette nuit votre
Thérèse vous rêve.

II.

12 mars 1634, Chemin royal de Castille

Chère Thérèse,

Cette lettre est sans doute une
folie, mais si vous ne parvenez pas à
l'entendre depuis les nuages, j'espère
au moins que ma voix parviendra à vos
disciples.
C'est grâce à vous que j'ai eu l'audace de
prendre la plume.
Si les âmes ne sont ni le propre des
hommes ni celui des femmes, pour
quelle raison nous autres femmes ne
pouvons-nous être instruites ?
Les hommes ont le goût tyrannique
de nous enfermer et de nous priver de
livres et de professeurs.

I.

Lieve meisjes, vrouwen in wording,
wat willen jullie van mij? Waarom komen
jullie naar mij?
In de eenzaamheid van mijn cel, bij
valavond,
hoor ik jullie stemmen in mij,
alsof ik me tijden herinner die nog
moeten komen.

Alsof jullie me brieven schrijven vanuit
de toekomst.
Hoe zal het jullie vergaan? Zullen jullie
vrij zijn of vervolgd worden?
Zullen jullie verstoken blijven van het
licht van de kennis,
geen recht van spreken hebben, zoals
alle vrouwen,
ondergedompeld in duisternis, geboren
als schaduwen.
Mijn lieve meisjes, deze nacht droomt
jullie Theresia over jullie.

II.

12 maart 1634, de koninklijke weg in Castilië

Lieve Theresia,

Deze brief is ongetwijfeld een
zottigheid, maar als het u niet lukt hem
te horen, daarboven in de hemel, hoop
ik dat mijn stem uw volgelingen zal
bereiken.
Dankzij u heb ik de moed gehad de pen
ter hand te nemen.
Als de ziel niet eigen is aan mannen
en ook niet aan vrouwen, waarom
zouden wij vrouwen dan geen onderwijs
genieten?
Mannen gedragen zich autoritair,
ze sluiten ons op en onthouden ons
boeken en onderwijzers.

Ils disent qu'une femme doit se contenter de savoir broder, prier et élever ses enfants, et que tout le reste la conduit à sa perte. Je dois être bien perdue, moi qui écris des nouvelles pour faire face aux violences auxquelles nous sommes confrontées. Mais... pauvre de moi, mes pensées ne peuvent remédier à des choses sans remèdes.

On m'appelle la Sibylle de Madrid, j'aimerais changer ce titre contre un atome de ta force, toi qui as su fonder des couvents, refuges du libre arbitre pour des femmes de toutes conditions.

À présent, en route pour Saragosse afin de donner mes nouvelles à imprimer, amie des étoiles libres du ciel, je m'en remets à ton nom.

Au diable les beaux atours, défendons-nous !

À toi pour toujours,

Maria de Zayas

III.

Madrid, Corral de Comedias de la Cruz, 1628.

Doña María de Zayas,

Très honorable dame, si ces mots volent jusqu'à tes yeux, je sais que tu sauras me pardonner.

C'est une jeune illettrée qui t'envoie des vers qui s'envolent de mon cœur vers ma bouche.

Si tu es encore en vie, je te supplie d'écrire mon histoire :
le roi Philippe est mon amant et déjà

Ze zeggen dat een vrouw zich tevreden moet stellen met borduren, bidden en kinderen grootbrengen, dat al de rest haar in het verderf stort. Ik moet wel heel verdorven zijn, ik die schrijf om het onrecht dat ons wordt aangedaan aan te klagen. Maar... arme ik, mijn gedachten vinden geen oplossing voor dingen die onoplosbaar zijn.

Ze noemen mij de Sibylle van Madrid, ik zou die titel willen inruilen voor een fractie van jouw kracht, jij die erin geslaagd bent kloosters op te richten, waar alle soorten vrouwen bescherming vinden tegen willekeur.

Nu, op weg naar Zaragoza om mijn schrijfsels aan de drukker te bezorgen, verlaat ik mij op jou, vriendin van de vrije sterren aan de hemel.

Naar de duivel met de schone schijn, laten we voor onszelf opkomen!

Voor altijd de jouwe,

María de Zayas

III.

Madrid, Corral de Comedias de la Cruz, 1628.

Doña María de Zayas,

Hooggeachte vrouw, als deze woorden jouw ogen bereiken, weet ik dat jij me zult kunnen vergeven.

Ik ben een jonge ongeletterde die je verzen stuurt die vanuit mijn hart via mijn mond ontsnappen.

Ik smeed je, als je nog leeft, schrijf dan mijn verhaal op:
koning Filips is mijn minnaar en aan

mon ventre laisse voir la trace de notre amour qui se doit de naître ombre. Lorsque la reine l'apprendra, qu'en sera-t-il de moi ?

Si je perds la vie, ma liberté ou mon honneur, je sais que tu sauras préserver ma mémoire.

Être femme, comédienne et libre. Ce sont là mes plus grandes victoires.

Je m'appelle Maria Calderón, je suis comédienne et danseuse.

Mon nom de scène est la Calderona.

Je vis selon ma loi, je voyage dans des contrées lointaines et chaque jour sur les planches, je change de nom et d'apparence : entremetteuse, courtisane, dame, sorcière, reine ou déesse. Je suis le rêve du peuple qui me réclame : « Maria la Calderona! »

J'entends le son des guitares, on crie mon nom, je dois aller danser

Que Dieu vous garde Madame, mille fois les mains vous baise

María la Calderona

IV.

24 février 1669, Palais vice-royal de la marquise de Mancera, Ville de México.

Très illustre Madame María Calderón,

Ma lettre n'arrivera sans doute jamais entre vos mains. Depuis que vous avez disparu, mille rumeurs courent à votre sujet : on dit qu'on vous a pris votre enfant et enfermée au monastère ; certains affirment que vous avez fui et d'autres que vous êtes morte ou que vous êtes Abbessse. J'espère que cette dernière rumeur est vraie.

mijn buik is de vrucht van onze liefde al zichtbaar, een vrucht die in de schaduw geboren zal moet worden. Wat zal er van mij worden als de koningin dit verneemt? Het zal me misschien mijn leven, mijn vrijheid en mijn eer kosten, maar ik weet dat jij mijn nagedachtenis zal redden. Vrouw zijn, actrice zijn en vrij zijn. Dat zijn mijn grootste overwinningen.

Mijn naam is Maria Calderón, ik ben actrice en danseres.

Mijn podiumnaam is la Calderona.

Ik leef volgens mijn eigen wetten, ik reis doorheen verre landen en sta elke dag op de planken. Ik verander van naam en uiterlijk: koppelaarster, courtisane, dame, heks, koningin of godin. Ik verwezenlijk de droom waar het volk me om smeekt: "Maria la Calderona!"

Ik hoor de gitaren, ze roepen mijn naam, ik moet gaan dansen.

Moge God u beschermen, mevrouw, duizend kussen druk ik op uw handen

María la Calderona

IV.

24 februari 1669, Paleis van de onderkoning, bij markiezin de Mancera, Mexico-Stad.

Hooggeachte mevrouw María Calderón,

Misschien zult u mijn brief nooit krijgen. Sinds u bent verdwenen, doen duizend geruchten over u de ronde: men zegt dat men u uw kind heeft afgenomen en u in een klooster heeft opgesloten; sommigen beweren dat u gevlucht bent en anderen dat u dood bent of abdis. Ik hoop dat dat laatste gerucht de waarheid is.

Moi aussi j'ai l'intention de devenir religieuse, parce que je veux vivre seule, sans rien qui entrave ma liberté, sans bruit qui perturbe le silence de mes livres.

Je quitte aujourd'hui la Cour mexicaine, où l'on me reproche de composer des vers et de lire.
Mais mon amour des lettres me fut transmis naturellement par Dieu ; lui doit bien savoir pourquoi, car d'aucuns disent que la femme n'a pas besoin de penser.

Au palais, on acclame mes vers. Mais parmi les fleurs des applaudissements se cache le venin de l'envie. Mon entendement n'est-il pas libre ? Quel mal peuvent renfermer mes vers?

Comme dans ce petit texte que j'ai intitulé *Premier rêve*, qui dit : « née ombre, tournée vers le ciel, prétendant gravir les étoiles. »

Mais je m'égare Madame. Ces mots ne sont tracés que par ma plume.
Je voulais juste te faire savoir que si tu réussis à traverser l'océan, je te recevrai comme une mère et une sœur entre les murs du couvent où je vais entrer aujourd'hui comme novice, après un ultime bal.

Je baise tes mains,

Juana Inés de la Cruz

Ook ik ben van plan in te treden, omdat ik alleen wil leven, zonder dat iets mijn vrijheid in de weg staat, zonder lawaai dat de stilte van mijn boeken verstoort.

Vandaag verlaat ik het Mexicaanse Hof, waar men me verwijt dat ik verzen schrijf en lees. Mijn liefde voor literatuur is me op natuurlijke wijze door God gegeven; Hij weet vast waarom, want laat niemand zeggen dat een vrouw niet de behoefte heeft na te denken.

In het paleis bejubelen ze mijn verzen. Maar tussen de bloemen van het applaus schuilt het gif van de jaloezie. Is mijn verstand niet vrij? Welk kwaad kunnen mijn verzen bevatten?

Zoals in dit vers dat ik *Eerste droom* heb genoemd: "Geboren als schaduw, kijkend naar de hemel, vastbesloten naar de sterren te klimmen."

Maar ik dwaal af, mevrouw. Deze woorden zijn slechts met mijn pen geschreven.

Ik wou u enkel laten weten dat, als het u lukt de oceaan over te steken, ik u zal ontvangen zoals een moeder en een zuster binnen de muren van het klooster waar ik vandaag als novice zal intreden, na een laatste bal.

Ik kus uw handen,

Juana Inés de la Cruz

V.

Couvent de l'Annonciation, Alba de Tormes, 15 octobre 1582.

Chères ombres,

Je sais que vous ne lirez pas cette lettre de mon vivant, car vous n'êtes pas encore nées, mais je vous connais grâce à mes visions, et quels que soient vos noms et vos visages dans le futur, je veux croire que vous verrez en moi un exemple du passé, une lumière brillant au cœur de la nuit obscure de l'âme.

Depuis que j'ai pris l'habit, je n'ai jamais renoncé à entreprendre quoi que ce soit. Mais alors que j'étais novice, un mal aigu a mordu mon cœur ; j'en ai gardé cette inclination à la solitude et cette façon de prier, comme si je parlais à quelqu'un dans le noir sans le voir. Et c'est en priant que les visions me sont apparues.

J'ai vu le Christ avec les yeux de l'âme
J'ai vu mon âme comme un miroir sensible
J'ai vu une flamme qui détruit les désirs de ce monde
J'ai vu mes parents dans les cieux
J'ai vu un ange venir planter dans mon cœur et jusque dans mes entrailles un dard d'or

Et c'est en priant que les visions me sont apparues :

l'âme
mon âme
désirs

V.

Klooster van de Annunciatie, Alba de Tormes, 15 oktober 1582.

Lieve schaduwen,

Ik weet dat ik dood zal zijn als jullie deze brief lezen, want jullie zijn nog niet geboren; maar ik ken jullie uit mijn visioenen, en hoe jullie in de toekomst ook zullen heten en hoe jullie er ook zullen uitzien, ik wil geloven dat jullie mij als een voorbeeld uit het verleden zullen zien, een schitterend licht in de donkere nacht van de ziel.

Sinds ik het habijt heb aangenomen, heeft niets me tegengehouden om wat ook te doen. Maar toen ik novice was, heeft een wreed onrecht zich in mijn hart geboord; ik heb er mijn voorkeur voor eenzaamheid en deze manier van bidden aan overgehouden, alsof ik in het donker met iemand praat, zonder die te zien. En tijdens het bidden zijn de visioenen aan mij verschenen.

Ik heb Christus gezien, met de ogen van de ziel
Ik heb mijn ziel gezien als in een spiegel
Ik heb een vlam gezien die de verlangens van deze wereld verzenget
Ik heb mijn ouders in de hemel gezien
Ik heb een engel gezien die mijn hart en mijn ingewanden met een gouden spies doorboorde

En tijdens het bidden zijn de beelden aan mij verschenen:

de ziel
mijn ziel
verlangens

cieux

Je n'ai jamais eu peur

Le jour se lève. Adieu mes filles.
Tracez vos propres chemins tout
hasardeux qu'ils vous semblent.
Il se peut qu'un jour, au-delà du temps,
de l'autre côté de l'exil de la vie, nous
nous retrouvions dans la dernière
demeure du château de l'âme, et nous
puissions jouir ensemble de la vie
éternelle en toute liberté.

Votre indigne servante,

Thérèse

hemel

Ik ben nooit bang geweest

De dag kondigt zich aan. Vaarwel mijn
dochters.
Baan jullie eigen pad, ook al lijkt dat
overmoedig.
Op een dag, ooit, aan de andere kant
van het aardse bestaan, zullen we
elkaar misschien terugzien in het laatste
verblijf, het kasteel van de ziel, en zullen
we samen van het eeuwige leven en de
complete vrijheid kunnen genieten.

Uw onwaardige dienaress,

Theresia

Rafaela Carrasco © DR/GR

Rafaela Carrasco © DR/GR

BO ZAR

2018

- 11.09.2018
Orchestra of The Cairo Opera
- 26.09.2018
Zakir Hussain
- 06.10.2018
Dariush Talai
- 26.10.2018
Escalandrum
- 27.10.2018
Sufi Night
- 28.10.2018
Koray Avci
- 14.11.2018
Amir ElSaffar & Rivers of
Sounds ensemble
- 23.11.2018
Sahara Blues
- 24.11.2018
Rumba Lumumba
- 27.11.2018
Kian Soltani & Shiraz Ensemble
- 07.12.2018
Coşkun Karademir Quartet
- 08.12.2018
Hommage to Mohamed Rouicha

2019

- 12.01.2019
Khaled Mohamed Ali & Hasan Falih
- 21.01.2019
Chinese New Year Concert
- 02.02.2019
Maya Youssef
- 03.02.2019
Camané
- 09.02.2019
Hossein Alizadeh &
Hamavayan Ensemble
- 14.02.2019
Ictus Ensemble with Amir ElSaffar :
Interstices
- 01.03.2019
Ballaké Sissoko & Göksel Baktagir
- 03.03.2019
Sonico
- 07-10.03.2019
Bruselas Flamenco Festival
- 05.04.2019
Mohamed Briouel & L'Orchestre
arabo-andalou de Fès
- 25 - 28.04.2019
Balkan Trafik Festival
- 08.05.2019
Juan Pablo Navarro Sextet
- 11.05.2019
Rajab Suleiman & Kithara
- 25.05.2019
Kudsi Erguner & Lâmekân Ensemble
- 15.06.2019
Cubalandz
- 23.06.2019
Quinteto Real

**WORLD
'18-'19**